

การสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา : คีชากรณี รายวิชาสันติภาพศึกษา

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสวนปรากฏการณ์การเรียนการสอนวิชาสันติภาพด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา ของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 42 คน ผลการสืบสวนได้แสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยานั้น คือ กระบวนการศึกษาแบบปฏิสัมพันธ์ที่ผู้เรียนมีบทบาทหลักในการแสวงหาความรู้ และผู้สอนมีบทบาทสนับสนุนชี้แนะภายใต้บรรยากาศแห่งเสรีภาพที่มีระบบระเบียบ ต้องการความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบสูง องค์ประกอบหลักของการศึกษาคือ สิ่งสร้าง กระบวนการ และผลได้ ซึ่งต่างมีความสัมพันธ์กัน พัฒนาการสำคัญของนิสิตจากการเรียนด้วยวิธีนี้คือ ความเข้าใจเรื่องสันติภาพ ความคิด วิเคราะห์ที่เป็นระบบและคุณธรรมที่นำไปสู่ทัศนคติและการปฏิบัติในทางใฝ่สันติภาพทั้งต่อตนเองและสังคม

ในทศวรรษที่ผ่านมาการสอนเรื่องสันติภาพในมหาวิทยาลัยได้รับความสนใจมากขึ้นทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย วิธีการสอนที่ใช้มีแตกต่างกันไปหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของวิชาที่ตั้งไว้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความสนใจในเรื่องสันติภาพศึกษา และได้มีนโยบายให้เปิดสอนวิชานุษย์กับสันติภาพขึ้นในปีการศึกษา 2531 โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน รู้จัก เข้าใจ และตระหนักในเรื่องการรักษาและเสริมสร้างสันติภาพในส่วนรวมและส่วนบุคคล การสอนเพื่อให้รู้คงไม่เป็นปัญหานัก ส่วนการสอนให้เข้าใจ ตระหนัก และนำผลการศึกษาไปใช้ให้เกิดผลจริงจึงสำหรับเรื่องที่เป็นนามธรรมเช่นนี้ไม่ใช่เป็นงานง่าย แต่ก็น่าท้าทายว่า จะมีวิธีสอนอย่างไรให้ได้ผลตามนี้

จากประสบการณ์ในการศึกษาและการวิจัยด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาของผู้วิจัย (ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการสอนวิชามนุษย์กับสันติภาพ) ทำให้ได้แนวคิดที่ว่าวิธีการศึกษาเรื่องสันติภาพด้วยปรากฏการณ์วิทยาน่าจะช่วยทำให้จุดมุ่งหมายของวิชาสัมฤทธิ์ผลได้ จึงได้พัฒนาวิธีปรากฏการณ์วิทยามาเป็นวิธีสอนเรื่องสันติภาพ และนำมาทดลองใช้สอนวิชามนุษย์กับสันติภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้วิธีดังกล่าวกับการสอนวิชาสันติภาพแก่นิสิตระดับปริญญาตรี ทั้งในด้านปัจจัยกระบวนการศึกษา และผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าว

การทดลองสอนและการประเมินผลการทดลองดังกล่าวได้กระทำในปีการศึกษา 2532 กับนิสิตที่เรียนวิชามนุษย์กับสันติภาพทั้งหมดในภาคต้น และภาคปลายรวมทั้งสิ้น 42 คน มีทั้งนิสิตหญิงและนิสิตชายจากคณะต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 7 คณะ ในจำนวนแตกต่างกัน

การทดลองนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการสอนวิชานี้ อีกส่วนหนึ่งคือ การบรรยายในชั้นเรียนตามปกติเหมือนวิชาอื่น ๆ โดยแบ่งคะแนนออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับการเรียนการสอนด้วยวิธีการบรรยายในชั้นเรียน และการสอบ (ร้อยละ 60) และอีกส่วนหนึ่งสำหรับการเรียนการสอนด้วยปรากฏการณ์วิทยาซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำงานนอกห้องเรียน (ร้อยละ 40) อาจกล่าวได้ว่านิสิตที่ลงทะเบียนเรียนวิชานี้ต้องทำงานเกือบเป็นสองเท่าของการเรียนวิชาสังคมศาสตร์โดยทั่วไป

วิธีการเรียนการสอนเริ่มจากการแนะนำให้นิสิตเข้าใจในวิธีปรากฏการณ์วิทยานั้นคือ การศึกษาสิ่งใดให้มุ่งที่สิ่งนั้น พิจารณาส่งนั้นอย่างลึกซึ้ง รอบด้าน และเป็นอิสระ ทบทวนและตรึกตรองในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจนซึมซาบเข้าสู่จิตสำนึก จนกลายเป็นประสบการณ์ของผู้ศึกษา โดยพยายามมิให้ความคิด ความรู้ ทฤษฎีต่างๆ ที่มีอยู่เดิมเข้ามาจำกัดแนวการมองและพิจารณาปรากฏการณ์นั้น หลังจากนั้นจึงรวบรวมสิ่งย่อยสำคัญต่างๆ ที่สังเกตได้เข้ามาเป็นหมวดหมู่ และหาความสัมพันธ์ของหมวดหมู่ความรู้เหล่านั้นจนได้เป็นโครงสร้างสำคัญของปรากฏการณ์ทั้งหมดที่ศึกษา

เมื่อนิสิตเข้าใจขั้นตอนการศึกษาแล้ว จึงเริ่มจดบันทึกปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและสันติภาพตามที่นิสิตเลือกมาเอง แล้ววิเคราะห์แต่ละปรากฏการณ์ตามวิธีปรากฏการณ์วิทยา สัปดาห์ละ 1 ปรากฏการณ์ เมื่อครบ 10 สัปดาห์แล้วจึงนำมารวบรวมเขียนเป็นรายงาน เพื่อหาความหมายของสันติภาพ โครงสร้างสำคัญที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทั้งหมด ตามความคิด ความเข้าใจของนิสิตเอง

อาจารย์ผู้สอนจะทำหน้าที่ตรวจบันทึกพร้อมทั้งให้คำแนะนำนิสิตทุกสัปดาห์ที่ นิสิตส่งบันทึกและคำแนะนำอื่นๆ ตามความจำเป็น กระบวนการศึกษานี้ นิสิตและอาจารย์ สามารถทำงานได้นอกเวลาเรียนปกติ

ในทำนองเดียวกันกับวิธีการสอน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาในการวิจัย ครั้งนี้ด้วย นั่นคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เสนอเป็นรายงานฉบับนี้ ได้ใช้วิธีการที่เรียกว่าปรากฏการณ์วิทยา อย่างไรก็ตามวิธีปรากฏการณ์วิทยาที่ใช้เพื่อการ วิจัยกับที่ได้พัฒนาเพื่อการสอนนั้นมีรายละเอียดแตกต่างกัน

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์อย่าง ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ การวิเคราะห์งานบันทึกประจำสัปดาห์ และรายงาน ประจำภาคของนิสิต รวมทั้งข้อมูลจากแบบสอบถามเมื่อสิ้นสุดการเรียนปลายภาคการ ศึกษา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับต้นในภาคการศึกษาที่ 1 ได้นำมาใช้ปรับปรุงวิธีการ สอนในภาคการศึกษาที่ 2 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลระดับต้นของภาคการศึกษาที่ 1 และที่ 2 คือภาพรวมทั้งหมดของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลได้กระทำด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา ตามแนวทางผู้วิจัย ซึ่ง ได้พัฒนามาจากวิธีของ Amedeo Giorgi และ Herbert Spiegelberg (Giorgi, 1979; Spiegelberg, 1965 ; Supapithayakul 1987) ผลของการวิจัยได้นำเสนอในลักษณะของการบรรยาย ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างสำคัญของปรากฏการณ์การศึกษาเรื่องสันติภาพด้วยวิธีปรากฏ การณ์วิทยาของนิสิต ความหมายของโครงสร้าง และประสบการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ปรากฏ ขึ้นแก่ผู้วิจัยในความเข้าใจ ความรู้สึก และประสบการณ์ที่ได้สัมผัสกับกระบวนการเรียน การสอนด้วยวิธีดังกล่าว

สรุปข้อค้นพบจากการวิจัย

จากการสืบสวนปรากฏการณ์การเรียนการสอนเรื่องสันติภาพด้วยวิธีปรากฏ- การณ์ในวิชามนุษย์กับสันติภาพ ระหว่างปีการศึกษา 2532 พบว่า การเรียนการสอน ด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาเป็นกระบวนการศึกษาร่วมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยมี ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทเด่นในการเลือกเรื่องและการดำเนินการศึกษา ส่วนผู้สอนมี บทบาทเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะ ให้คำปรึกษาและกำลังใจแก่นิสิตในระหว่างการศึกษาเป็น สำคัญ

สิ่งสำคัญเบื้องต้นสำหรับการสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาคือ ผู้สอนจะต้องอธิบายความคิดรวบยอดและวิธีการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ ตามหลักปรากฏการณ์วิทยา ให้นิสิตได้เข้าใจเสียก่อน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่านิสิตที่เข้าใจและได้นำวิธีการไปใช้อย่างถูกต้องได้ช่วยให้การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของเขามีความละเอียดขึ้นและกว้างขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ

ภาระหนักของอาจารย์ผู้สอนเห็นจะได้แก่การตรวจบันทึกการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ให้คำแนะนำและติดตามความก้าวหน้าในการวิเคราะห์เป็นรายบุคคลประจำทุกสัปดาห์ งานส่วนนี้ได้ทำให้อาจารย์ผู้สอนได้รู้จักและเข้าใจนิสิตแต่ละคนมากขึ้น อีกทั้งยังได้เกิดความแตกฉานในการมองและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่นิสิตแต่ละคนเลือกมา ซึ่งมีความหลากหลายทันสมัยและบางเรื่องก็น่าสนใจมาก

งานสุดท้ายของการสอนคือ การอธิบายให้นิสิตได้เข้าใจวิธีการนำข้อวิเคราะห์จากบันทึกของเขามาเขียนสรุปเป็นรายงาน การอธิบายนับว่าต้องใช้เวลาพอสมควรกับนิสิตบางคนทั้งในและนอกห้องเรียน แต่ก็เป็นเรื่องที่ยอมรับได้เนื่องจากนิสิตมาจากต่างสาขาและชั้นปี มีประสบการณ์ในการเขียนรายงานในลักษณะนี้แตกต่างกัน การไม่กำหนดรูปแบบวิธีการเสนอรายงานตายตัวได้ทำให้อาจารย์ผู้สอนได้เห็นแนวคิดของนิสิตที่ต่างกันและไม่เกิดความซ้ำซากเวลาตรวจรายงาน

การเปิดโอกาสให้นิสิตทุกคนได้เสนอรายงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนปิดภาคการศึกษา ได้ช่วยให้ผู้สอนได้เห็นความสามารถของนิสิตในการเสนอและยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังได้มีโอกาสแก้ไขข้อเข้าใจผิดบางประการของนิสิตก่อนสิ้นสุดการเรียนการสอนวิชานี้

นิสิตที่ผ่านการศึกษาด้วยวิธีนี้จะได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสันติภาพในแง่มุมต่าง ๆ ชัดเจนจากการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ด้วยตัวของเขาเอง นิสิตมีความรู้สึกว่าเขาได้ทำงานหนัก ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ด้วยวิธีใหม่ ได้เป็นอิสระ รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดวิเคราะห์ที่เป็นระบบ มีเหตุผล มีทัศนคติที่มุ่งในการแสวงหาสันติภาพให้กับตนเอง และเข้าช่วยเหลือผู้ใกล้ชิดให้เกิดสันติภาพด้วยการแนะนำและวิเคราะห์ปัญหาข้อขัดแย้งให้มีความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่นมากขึ้น เป็นผู้ใหญ่ขึ้น มองโลกและปัญหาได้เข้าใจ ลึกซึ้งขึ้น เป็นกลางขึ้น ไม่ใช้อารมณ์และริบดำเนในการตัดสินใจ แต่ใช้ความคิดวิเคราะห์และเหตุผลในแง่มุมต่างๆ ได้ดีขึ้น

อย่างไรก็ดี กระบวนการศึกษาดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลาและความพยายามไม่น้อย ผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจในความคิดรวบยอดของปรากฏการณ์วิทยา เพื่อให้การวิเคราะห์ปรากฏการณ์มีความละเอียดพอเพียง มีความตั้งใจ เอาใจใส่สม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์ และใช้เวลาเพียงพอในการศึกษา นอกจากนี้ยังต้องได้รับความเอาใจใส่จากผู้สอนอย่างดีและสม่ำเสมอ และบางครั้งอาจต้องการคำแนะนำจากเพื่อนบ้าง

โครงสร้างที่สำคัญของการศึกษาเรื่องสันติภาพด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ สิ่งสร้าง กระบวนการ และผลได้ สิ่งสร้าง ประกอบด้วยสิ่งสร้างเดิมและสิ่งสร้างใหม่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนการสอน อันได้แก่ การบันทึกปรากฏการณ์ประจำสัปดาห์ การทำรายงานประจำภาค และการเสนอรายงาน ผลได้สุดท้ายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนการสอนแบ่งออกได้เป็นผลงานที่เป็นรูปธรรม และผลงานที่เป็นนามธรรม อันเกิดขึ้นที่ตัวนิสิต และอาจารย์ผู้สอน

สิ่งสร้างเดิมหมายถึงลักษณะนิสัย สถานภาพการศึกษา ประสบการณ์และแนวความคิด ความสนใจในปัญหาสังคม ที่นิสิตมีมาแต่เดิมก่อนเรียนวิชามนุษย์กับสันติภาพ สิ่งสร้างใหม่หมายถึง ความรู้เรื่องปรากฏการณ์วิทยา เรื่องสันติภาพประสบการณ์ที่สั่งสมขึ้นจากการเรียนในวิชานี้ ความตั้งใจเอาใจใส่การเรียน ตลอดจนจุดมุ่งหมายของการเรียนวิชานี้ของนิสิตและความเอาใจใส่ของอาจารย์ผู้สอน ทั้งสิ่งสร้างเดิม และสิ่งสร้างใหม่ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน และส่งผลต่อกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา และคุณภาพของผลได้สุดท้ายจากกระบวนการดังกล่าว

กระบวนการศึกษา ประกอบด้วย การเขียนบันทึกวิเคราะห์ปรากฏการณ์ประจำสัปดาห์ การเขียนรายงานประจำภาค และการเสนอรายงานในการสัมมนาปิตุวิชามนุษย์กับสันติภาพ แม้ว่ารายงานประจำภาคจะเป็นผลงานที่ใช้วัดคุณภาพของความรู้ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพของนิสิต แต่บันทึกประจำสัปดาห์ดูเหมือนจะมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการศึกษาดังกล่าว เนื่องจากข้อวิเคราะห์ที่ได้จากการบันทึกประจำสัปดาห์ คือข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่ต้องนำมาประมวลเป็นรายงานประจำภาค นอกจากนี้ยังพบว่าจากการจดบันทึกต่อเนื่องตลอดภาคการศึกษาได้ทำให้นิสิตได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองหลายด้าน ทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติในทางเสริมสร้างสันติภาพ อันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของวิชานี้ และยังได้ตอบสนองวัตถุประสงค์ของวิชาการศึกษาทั่วไป และของมหาวิทยาลัยได้ การรายงานซึ่งถือเป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการเรียนการสอน แม้อูเหมือนว่า

มีผลต่อผลได้น้อยกว่าการบันทึก และการทำรายงานประจำภาค แต่ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้วิธีการศึกษาด้วยปรากฏการณ์วิทยามีความสมบูรณ์ขึ้น เนื่องจากเป็นโอกาสให้นิสิตได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความคิด ความเข้าใจเรื่องสันติภาพที่เขาได้ศึกษามาตลอดภาคการศึกษา และเป็นโอกาสให้อาจารย์ผู้สอนได้ทราบภาพรวมความคิดของนิสิต และแก้ไขข้อเข้าใจผิดบางประการของนิสิตที่มีอยู่ให้กระจ่างก่อนสิ้นสุดการเรียนวิชานี้

ผลได้ของการศึกษาด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา อาจแบ่งได้เป็นสามส่วนคือ ส่วนที่เป็นผลงานของนิสิตอันได้แก่ รายงานประจำภาค ซึ่งนิสิตสามารถทำได้ถึงขั้นที่ 2-4 และบ้างก็ถึง 7 โดยข้าม 5 และ 6 ไป ตามวิธีปรากฏการณ์วิทยาซึ่งผู้วิจัยได้ลำดับไว้ข้างต้น รายงานดังกล่าวเป็นความรู้ที่สามารถนำไปเผยแพร่ต่อไปได้ ส่วนที่เป็นพัฒนาการอันเกิดขึ้นในตัวนิสิต ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพในตนเองและในผู้อื่น รวมทั้งระบบความคิด ทักษะ และทัศนคติในทางส่งเสริมสันติภาพ ซึ่งแม้จะวัดได้ยากแต่ด้วยการอธิบายของนิสิตทำให้สามารถเข้าใจได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างเกิดขึ้นในจิตใจและความคิดของเขา และส่วนสุดท้ายคือ ผลที่เกิดแก่อาจารย์ผู้สอน ซึ่งมีทั้งในด้านเนื้อหาวิชาสันติภาพที่ขยายออกไปในแง่มุมที่กว้างขึ้น และความภาคภูมิใจที่ได้เห็นพัฒนาการของนิสิตในด้านต่างๆ ตลอดจนความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีที่ได้รับจากนิสิต

อย่างไรก็ตาม ผลได้ที่เกิดขึ้นจากวิธีการศึกษาดังกล่าว ย่อมต้องมีคุณภาพในระดับที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสิ่งสร้างและกระบวนการศึกษาข้างต้น แต่อย่างน้อยจากการศึกษาคั้งนี้พบว่านิสิตเกือบทั้งหมดสามารถทำได้ตามเกณฑ์พื้นฐานที่กำหนดไว้ นอกจากนี้จะพบว่าคุณภาพของรายงานไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับพัฒนาการด้านอื่นๆ ที่ได้จากกระบวนการศึกษาคั้งนี้ นั่นคือ นิสิตที่ได้คะแนนรายงานต่ำ ไม่ได้หมายความว่าเขาจะไม่มีพัฒนาการทางความคิด ทักษะ ทัศนคติในทางเสริมสร้างสันติภาพ และนิสิตที่ได้คะแนนสูงทุกคนจะมีพัฒนาการดังกล่าวในระดับสูงกว่านิสิตที่ได้คะแนนรายงานต่ำเสมอไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากโครงสร้างสำคัญของการศึกษาเรื่องสันติภาพด้วยวิธีการปรากฏการณ์วิทยา พบว่ามีองค์ประกอบสำคัญ ที่ไม่แตกต่างไปจากการเรียนการสอนด้วยวิธีอื่นๆ คือมีสิ่งสร้าง (input) กระบวนการ (process) และผลได้ (product) แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดขององค์ประกอบดังกล่าวจะพบว่ามีส่วนประกอบที่แตกต่างกันไม่มากนัก

การเรียนการสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา แท้จริงแล้วถือได้ว่าเป็นการเรียนการสอนแบบปฏิสัมพันธ์แบบหนึ่ง โดยที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญเด่นชัดในกระบวนการเรียนและอาจารย์เป็นผู้ช่วย และผู้แนะแนวทาง ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นไประหว่างอาจารย์กับนิสิต มากกว่านิสิตด้วยกันเอง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตเกิดขึ้น 2 ทางคือ ด้วยการเขียนบันทึกและด้วยวาจาเป็นรายกลุ่มและรายบุคคล ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างนิสิตด้วยกันเองอาจเป็นเพียงการช่วยอธิบายความเข้าใจในวิธีการศึกษาให้แก่กันและกันมากกว่าเนื้อหาวิชา เพราะนิสิตต่างคนต่างทำงานเป็นอิสระ และไม่เหมือนกัน จะมีตอนสุดท้ายเท่านั้นในการสัมมนาที่ทุกคนทั้งนิสิตและอาจารย์จะนำเอาสิ่งที่ได้ศึกษามาแลกเปลี่ยน ถกเถียง แสดงความคิดเห็นในห้องเรียนร่วมกัน ซึ่งนั่นย่อมหมายความว่า ทุกคนมีความรู้ ความคิดเพียงพอที่จะนำมาแบ่งปันกัน ไม่ได้เป็นการแลกเปลี่ยนจากความคิดที่ไม่มีความรู้เป็นพื้นฐาน

ข้อค้นพบจากสิ่งสร้างที่จำเป็นในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีปัจจัยหลายอย่างที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรเรียน และผลได้ของนิสิต อย่างไรก็ตาม อาจมีสิ่งสร้างอีกหลายอย่างการศึกษาครั้งนี้ยังครอบคลุมไปไม่ถึง เช่น สภาพแวดล้อมในการศึกษาของนิสิตที่สืบสวนได้จากการวิจัยครั้งนี้จำกัดเพียงสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ไม่ได้รวมถึงสภาพแวดล้อมทางครอบครัว เศรษฐกิจ และเรื่องส่วนตัวอื่นๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อกระบวนการและผลได้ของการศึกษาด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาเช่นกัน

กระบวนการศึกษาดูเหมือนจะเป็นจุดเด่นที่แตกต่างไปจากวิธีการศึกษาโดยทั่วไปไปคือ นิสิตจะต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ว่านิสิตจะได้รับความรู้จากในชั้นเรียน จากเอกสารการสอนเรื่องสันติภาพ แต่ก็ เป็นเพียงส่วนที่ช่วยให้ นิสิตมองปรากฏการณ์ที่พบได้กว้างขึ้นเท่านั้น การรวบรวมความรู้ในรายงานไม่ใช่เป็นการรวบรวมจากสิ่งที่อาจารย์สอนในชั้นเรียน หรือที่ผู้อื่นเขียนไว้ แต่เป็นการรวบรวมความเข้าใจทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้วยตนเอง

แม้ นิสิตจะต้องเสียเวลามาก และต้องรับผิดชอบสูง แต่ส่วนใหญ่มีความพอใจกับผลที่ได้ในแง่ประสบการณ์ ความรู้ ความคิด และอื่นๆ นอกจากนี้ทุกคนยังเห็นควรให้ใช้วิธีการศึกษานี้ต่อไป ความคิดเห็นของนิสิตดังกล่าวนี้อาจตีความได้ว่า นิสิตพอใจที่จะศึกษาถ้าเห็นประโยชน์และความท้าทายของการศึกษา แม้จะเสียเวลา และต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษก็ตาม อย่างไรก็ตาม นิสิตมีความเห็นว่า การสอนด้วยวิธีการบรรยายยังมีความจำเป็น และการสอนเพียงวิธีใดวิธีหนึ่งจะทำให้วิชานี้ขาดความสมบูรณ์ไป

จากการวิเคราะห์รายงานประจำภาคของนิสิตพบว่า นิสิตเกือบทั้งหมดสามารถทำรายงานได้ตามเกณฑ์พื้นฐานที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ และหลายคนสามารถทำได้สูงกว่าเกณฑ์ดังกล่าวและมีคุณภาพดี โดยที่นิสิตชั้นปีที่ 2 มีโอกาสทำได้ดีเท่าๆ กับนิสิตชั้นปีที่ 4 เช่นนี้ย่อมทำให้เชื่อได้ว่าเราสามารถใช่วิธีปรากฏการณ์วิทยาในการสอนนิสิตระดับปริญญาตรีได้แม้ว่าจะมีอุปสรรคอยู่บ้างในเรื่องการทำความเข้าใจในความคิดรวบยอดของวิธีปรากฏการณ์วิทยา และเวลาในการศึกษา แต่ถ้าหากจัดให้เหมาะสมแล้ว ก็ไม่ยากเกินความสามารถของนิสิตที่จะเข้าใจและปฏิบัติได้ นอกจากนี้ยังทำให้ตระหนักว่านิสิตนั้นมีความคิดความสามารถสูงหากเขาได้รับการแนะนำ และส่งเสริมอย่างเพียงพอก็จะสามารถทำสิ่งที่ยากได้ ในปัจจุบันการทำงานทุกอย่างมีแต่ความเร่งรีบจนไม่มีเวลาที่จะหยุดคิดหยุดสังเกตสิ่งละเอียดอ่อน มองเห็นแต่สิ่งหยาบ ทำให้คิดหยาบๆ ตามไปด้วย การสอนให้นิสิตได้ใช้เวลาหยุดคิดพิจารณาในรายละเอียดบ้างนั้นจะทำให้เขามองเห็น และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้โดยไม่ต้องสอนมากเกินไป

เมื่อพิจารณาในด้านเนื้อหาวิชาสันติภาพพบว่าวิธีการศึกษาด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา ให้นิสิตได้รับความรู้ไม่แตกต่างจากการศึกษาด้วยวิธีการบรรยาย หรืออ่านเอกสาร แต่สิ่งที่นิสิตได้รับเพิ่มขึ้นคือ ความเข้าใจ ความคิด ทักษะ ทศนคติและการปฏิบัติในทางสร้างเสริมสันติภาพ ซึ่งแม้จะอยู่ในวงแคบคือตนเอง และผู้ใกล้ชิด ยังไม่ไกลไปสู่สังคมส่วนรวม แต่ก็ได้ช่วยให้ความมุ่งหมายของวิชามนุษย์กับสันติภาพมีความสมบูรณ์ขึ้น

นอกจากนี้การจดบันทึกวิเคราะห์ปรากฏการณ์ยังได้ให้สิ่งซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่สำคัญและเป็นจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนที่มหาวิทยาลัยมุ่งหวังให้เกิดกับนิสิต นั่นคือมีความคิดที่เป็นระบบ ระเบียบ เป็นเหตุเป็นผล และเป็นอิสระ สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ในแง่มุมที่กว้างขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจ และยอมรับสภาพความเป็นจริงได้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นแนวคิดและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความรู้รอบซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป และเป็นหัวใจสำคัญในการแสวงหาความรู้ในวิชาชีพของเขา

คุณธรรมเป็นปัญหาสำคัญที่พูดกันมากในสถาบันการศึกษาทุกระดับ จากผลของการศึกษาคั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การสอนเรื่องสันติภาพด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาสามารถช่วยพัฒนาคุณธรรมของนิสิตได้ในระดับหนึ่ง เพราะการที่ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น ยอมรับมาซึ่งความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการให้อภัย เหล่านี้ถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

อย่างไรก็ดี เป็นสิ่งยากที่จะรับรองว่า ความรู้ ความคิด ทักษะ ทศนคติ คุณธรรม ตลอดจนการปฏิบัติที่นิสิตได้พัฒนาขึ้นในระหว่างการเรียนวิชามนุษย์กับสันติภาพจะคงอยู่กับนิสิตต่อไปอีกนานหรือไม่ เพราะเวลาในการฝึกฝนสิ่งเหล่านี้มีเพียงภาคการศึกษาเดียว หากนิสิตไม่ได้รับการรักษาและฝึกฝนต่อไป ก็อาจลืมเลือนได้

การนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในแง่ของการปรับปรุงการเรียนการสอน ให้ความเข้าใจแก่ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหาร มหาวิทยาลัย และผู้สนใจในเรื่องปรากฏการณ์วิทยา และเรื่องการสอนวิชาสันติภาพ แนวทางที่ชัดเจนในการนำไปใช้อาจอธิบายได้ดังนี้

ความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบที่สำคัญของการใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาในการสอนวิชามนุษย์กับสันติภาพ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยเสริมต่างๆ ได้ช่วยให้ผู้วิจัยได้มองเห็นภาพรวมทั้งหมดของกระบวนการศึกษาดังกล่าว และแม้ว่าผลการวิจัยจะปรากฏให้เห็นถึงข้อดีและประโยชน์ที่นิสิตและอาจารย์ได้รับในแง่มุมมองต่างๆ แต่ก็ยังมีจุดอ่อนบางประการที่น่าจะปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนให้ดียิ่งขึ้น เช่น

การสอนเรื่องวิธีปรากฏการณ์แก่นิสิต ความรู้เรื่องปรากฏการณ์วิทยาถือเป็นปัจจัยสำคัญอันมีผลต่อการวิเคราะห์ปรากฏการณ์และการทำรายงานของนิสิต ดังนั้นการสอนเรื่องความคิดรวบยอดเกี่ยวกับวิธีปรากฏการณ์วิทยาจึงมีความสำคัญไม่ใช่ว่าเฉพาะวิธีการสอน แต่ต้องการความพร้อมของนิสิตด้วย ดังนั้นการสอนเรื่องนี้จึงควรเลื่อนจากสัปดาห์แรกของภาคการศึกษาไปเป็นสัปดาห์ที่ 2 หรือ 3 ซึ่งนิสิตมีความพร้อมมากกว่า นอกจากนี้ยังควรย้ำถึงการนำความคิดรวบยอดมาใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ให้นิสิตเห็นความเชื่อมโยงกัน จะทำให้การวิเคราะห์ได้ผลดียิ่งขึ้น

การส่งบันทึกประจำสัปดาห์ของนิสิต จากผลการวิจัยพบว่าบันทึกประจำสัปดาห์มีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาความคิด ทักษะ และทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับการเสริมสร้างสันติภาพ และนิสิตที่ส่งงานไม่สม่ำเสมอ ส่งงานรวบยอดหลายสัปดาห์ต่อครั้ง จะมีพัฒนาการในส่วนนี้น้อย ดังนั้นอาจารย์ผู้สอนจึงควรเข้มงวดในเรื่องการส่งบันทึกให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอทุกสัปดาห์

สำหรับนิสิตที่จะเรียนวิชามนุษย์กับสันติภาพ หากเข้าใจกระบวนการเรียนนี้เป็นอย่างดีก่อนเริ่มเรียน จะทำให้เขาสามารถเตรียมตัวได้พร้อม รู้จุดประสงค์ บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบที่เขาควรจะต้องมี ตระหนักถึงอุปสรรคและสิ่งเสริมต่างๆ ที่จะต้องพบในการศึกษาของเขา หากเขาเข้าใจ และปฏิบัติได้ก็จะสามารถศึกษาได้ผลตามที่ตั้งความหวังไว้ โดยเฉพาะที่นิสิตที่หวังจะได้คะแนนดีเพื่อให้พ้นสภาพภาคทัณฑ์ หรือ ให้ได้เกียรตินิยม

ในทำนองเดียวกัน อาจารย์ผู้สอนที่เข้าใจโครงสร้างสำคัญของการสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา จากการวิจัยนี้ จะสามารถเตรียมสอนได้ง่ายขึ้น รู้ว่านิสิตอาจมีปัญหาใดบ้างในกระบวนการศึกษาแต่ละขั้นตอน เมื่อใดควรให้ความช่วยเหลือนิสิตอย่างไร และเมื่อใดควรให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ หรือเข้มงวด นอกจากนี้ในส่วนตัวของอาจารย์ผู้สอนเอง ยังต้องเตรียมตัวศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องปรากฏการณ์วิทยาทั้งในแง่ความคิดรวบยอด กระบวนการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากปรากฏการณ์ต่างๆ ที่นำมาศึกษา มีเวลาพอที่จะให้ความเอาใจใส่กับงานของนิสิตเป็นรายบุคคล มีใจกว้าง และพร้อมที่จะให้นิสิตได้แสดงความคิดอย่างอิสระตามขอบเขตที่ได้ตกลงร่วมกัน

ไม่ใช่แต่วิธีการนี้จะใช้สำหรับการสอนวิชาสันติภาพได้เท่านั้น ผลจากการวิจัยทำให้ทราบได้ว่าวิธีการสอนด้วยปรากฏการณ์นี้ก่อให้เกิดพัฒนาการแก่นิสิตในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากความรู้ ดังนั้นวิชาที่มีวัตถุประสงค์ในเชิงให้นิสิต 1) ได้ประสบการณ์จากปัญหาที่เป็นจริง 2) ฝึกวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระบบและครอบคลุมหลายแง่มุมของความรู้ 3) พัฒนาความคิด ทศนคติ และสำนึกต่อสิ่งใดอย่างต่อเนื่อง และ 4) ฝึกหัด การรวบรวมความรู้ ความคิดจากข้อมูลพื้นฐานมากกว่าจากทฤษฎี ก็น่าจะสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์-วิทยาได้ โดยให้นิสิตวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะศึกษาเช่นการศึกษาปัญหาสังคม ก็นำปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นเป็นกรณีๆ ไปมาวิเคราะห์ ถ้าต้องการศึกษาการเกิดโรคของสัตว์ ก็นำปรากฏการณ์การเกิดโรคของสัตว์ชนิดนั้น ๆ หลาย ๆ ปรากฏการณ์มาศึกษา เป็นต้น วิธีนี้จะช่วยให้นิสิตได้แสวงหาความรู้ที่เป็นแก่นด้วยตัวของเขาเอง และได้มีพัฒนาการอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย

นอกเหนือจากที่กล่าวมาผลการวิจัยนี้อาจช่วยกระตุ้นให้อาจารย์ได้มองเห็นความสำคัญของการปรับปรุงการเรียนการสอน คิดหาวิธีการสอนที่แปลกใหม่ และนำมาศึกษาทดลองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนให้สูงขึ้น ทำให้งานสอนเป็นงานที่ทำทายน่าศึกษา

นำทดลอง และอาจจะได้สิ่งใหม่ที่ไม่คาดคิด หรืออย่างน้อยผลการศึกษานี้อาจช่วยให้อาจารย์เข้าใจ และตระหนักถึงองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน ทั้งในบทบาทของอาจารย์และนิสิต เพื่อให้วัฏประสงค์ของวิชาและของมหาวิทยาลัยเกิดได้พร้อมกัน

ผู้บริหารของมหาวิทยาลัย อาจใช้ผลจากการวิจัยนี้สนับสนุนให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยหันมาสนใจค้นคว้าวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย ในการสร้างบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม ด้วยการให้การสนับสนุนในแง่ของการให้ทุนอุดหนุนในการวิจัย ด้วยการยอมรับในความสำคัญของการสอนและสร้างโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ ๆ เพื่อเป็นกำลังใจให้อาจารย์ได้ศึกษาค้นคว้าวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

จากการอภิปรายและข้อเสนอแนะทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยที่น่าจะได้ศึกษาต่อไปคือ

1. ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ได้พบปัจจัยที่เด่นชัดในกระบวนการศึกษาด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยาหลายปัจจัย ซึ่งอาจนำมาหาความสัมพันธ์ในเชิงสถิติได้ต่อไป
2. น่าจะได้มีการทดลองใช้วิธีการศึกษาด้วยปรากฏการณ์วิทยาสำหรับการสอนวิชาอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาวิชาต่างจากวิชามนุษย์กับสันติภาพ เพื่อขยายความรู้ในการใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาเพื่อการเรียนการสอนให้กว้างออกไปโดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม